

บทที่ 7

กลยุทธ์ของเกษตรกรในการรับมือกับความเสี่ยง

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นที่ในบทที่ผ่านมา ด้านการผลิตทางการเกษตร พบว่าส่วนใหญ่เป็นการผลิตขนาดเล็ก เกษตรกรมีขนาดการถือครองที่ดินน้อยกว่า 10 ไร่ต่อครัวเรือน และเกษตรกรเลือกปลูกข้าวไว้บริโภคในครัวเรือนก่อนที่จะนำไปจำหน่ายการผลิตที่เหลือไปผลิตพืชอื่นๆ ส่วนบางรายที่ไม่ปลูกข้าวนั้นมีสาเหตุจากสภาพพื้นที่ขาดเหมาะสม และบางรายให้ผู้อื่นเช่าที่ปลูก โดยได้รับค่าเช่าเป็นข้าวตอบแทน รองลงมาคือข้าวโพดฝักอ่อน เนื่องจากเกษตรกรมีความรู้ ความชำนาญในการปลูก มีตลาดรับซื้อ และราคาที่ยั่งยืนแน่นอน เพราะเป็นพืชที่มีการทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้าและโรงงานแปรรูปในพื้นที่ และลำไย เนื่องจากเกษตรกรมีความรู้ ความชำนาญในการปลูกเช่นกัน ประกอบกับเป็นพืชที่สามารถทนแล้งได้ดี และมีโรงงานลำไยอบแห้งพื้นที่ นอกจากนี้ยังมีพืชผักต่างๆ ได้แก่ ถั่วลิสงแดง มะนาว บวบ ถั่วฝักยาว พริก พักทอง ดอกไม้จีน ผักกาด ผักกวางตุ้ง คื่นช่าย ผักชี ตำลึง ชะอม ผักหวานบ้าน หน่อไม้หวาน พักทอง มะเขือ จิง ข่า และผักสวนครัวอื่นๆ เนื่องเป็นพืชที่สามารถใช้บริโภคในครัวเรือนได้ ปลูกและดูแลรักษาง่าย และตลาดดี ขายง่าย ทั้งแบบส่ง (ขายให้พ่อค้าคนกลางที่เข้ามารับซื้อในพื้นที่) และแบบปลีก (ขายเองในหมู่บ้าน) และไม้ผลอื่นๆ ได้แก่ มะม่วง มะขาม และกล้วย เนื่องจากเป็นพืชที่ไม่ต้องดูแลรักษาบ่อย และใช้น้ำในการเพาะปลูกน้อย ทนแล้งได้ดี

โดยในการผลิตนั้น พบว่าเกษตรกรยังคงต้องเผชิญปัญหา จากปัญหาความเสี่ยง และความไม่แน่นอนของปัจจัยแวดล้อมต่างๆ ในการผลิตทางการเกษตร และเกษตรกรไม่สามารถที่จะป้องกันหรือแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ทั้งหมด เนื่องจากบางปัญหายู่เหนือการควบคุมของเกษตรกร อาทิเช่น ปัญหาระงับยธรรมชาติ ซึ่งปัญหาเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อรายได้ของครัวเรือนของเกษตรกรกร รวมถึงปัญหาด้านเศรษฐกิจ สังคม อาทิเช่นปัญหาการขาดแคลนความรู้ ความไม่แน่นอนของราคา แรงงาน ตลาด และเงินทุน ซึ่งเหล่านี้ล้วนส่งผลกระทบต่อรายได้ของครัวเรือนเกษตรกร และปัญหานี้สินที่ตามมา ดังนั้นเกษตรกรส่วนใหญ่จึงพยายามที่จะปรับลดความเสี่ยง และความไม่แน่นอนในการผลิตทางการเกษตร และรายได้ในครัวเรือนลง โดยในพื้นที่ พบว่าเกษตรกรมีกลยุทธ์ในการรับมือกับความเสี่ยงที่ค่อนข้างหลากหลาย ในบทนี้จึงกล่าวถึงกลยุทธ์ต่างๆ ในการรับมือกับความเสี่ยงของเกษตรกรในพื้นที่ศึกษาแบ่งตามประเภทของเกษตรกร ได้แก่ กลุ่มเกษตรกรเขตพื้นที่ชลประทานที่ชอบความเสี่ยง และไม่ชอบความเสี่ยง และกลุ่มเกษตรกรเขตพื้นที่น้ำที่ชอบความเสี่ยงและไม่ชอบความเสี่ยง โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม และการประชุมกลุ่มเกษตรกร

7.1 กลยุทธ์ด้านการผลิต

ตารางที่ 7.1 เมื่อพิจารณากลยุทธ์ด้านการผลิต พบว่าเกษตรกรกลุ่มเขตพื้นที่ชลประทานที่ชอบความเสี่ยง เกษตรกรเลือกกลยุทธ์การผลิตแบบผสมผสาน เป็นสัดส่วนสูงที่สุดคิดเป็นร้อยละ 60 รองลงมาคือการสร้างความหลากหลายในระบบพืชที่เพาะปลูก และการแปรรูปผลผลิตคิดเป็นร้อยละ 40 และ 20 ของเกษตรกรในกลุ่มตามลำดับ และเกษตรกรกลุ่มพื้นที่ชลประทานที่ไม่ชอบความเสี่ยงเลือกกลยุทธ์การผลิตแบบผสมผสานเป็นสัดส่วนสูงที่สุดเช่นกัน คิดเป็นร้อยละ 64 รองลงมาคือการสร้างความหลากหลายในระบบพืชที่เพาะปลูก และการแปรรูปผลผลิตคิดเป็นร้อยละ 60 และ 28 ของเกษตรกรในกลุ่มตามลำดับ

ส่วนเกษตรกรกลุ่มเขตพื้นที่น้ำฝนที่ชอบความเสี่ยง พบว่าเกษตรกรเลือกกลยุทธ์การผลิตแบบผสมผสานเป็นสัดส่วนสูงที่สุดเช่นกัน คิดเป็นร้อยละ 75 รองลงมาคือการสร้างความหลากหลายในระบบพืชที่เพาะปลูก และการแปรรูปผลผลิตคิดเป็นร้อยละ 40 และ 35 ของเกษตรกรในกลุ่มตามลำดับ และในกลุ่มเกษตรกรเขตพื้นที่น้ำฝนที่ไม่ชอบความเสี่ยง พบว่าเกษตรกรเลือกกลยุทธ์การแปรรูปผลผลิตเป็นสัดส่วนมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 60 รองลงมาคือการผลิตแบบผสมผสาน และการสร้างความหลากหลายในระบบพืชที่เพาะปลูกคิดเป็นร้อยละ 35 และ 30 ตามลำดับ เป็นที่น่าสังเกตว่ากลุ่มเกษตรกรในเขตพื้นที่น้ำฝนที่ไม่ชอบความเสี่ยงนั้นเลือกกลยุทธ์การแปรรูปผลผลิตเป็นสัดส่วนที่ค่อนข้างสูงกว่ากลุ่มอื่นๆ ขณะที่กลยุทธ์การผลิตแบบผสมผสานกลับมีสัดส่วนที่ค่อนข้างต่ำเมื่อเทียบกับกลุ่มอื่นๆ ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากปัญหาการขาดแคลนความรู้ ซึ่งในการประชุมกลุ่มเกษตรกรกล่าวว่าหากเราไม่มีความรู้เราก็ทำไม่ได้ ปัญหาแรงงาน และเงินทุนของครัวเรือน ลูกหลานต่างออกไปทำงานนอกภาคการเกษตรทำให้ครัวเรือนเกษตรกรในกลุ่มนี้มีแรงงานต่อครัวเรือนน้อยกว่ากลุ่มอื่นๆ อย่างเห็นได้ชัดเจน และสภาพการผลิตในปัจจุบันเกษตรกรส่วนใหญ่มีปลูกลำไยในระบบการผลิตของครัวเรือน เพราะเป็นพืชที่ดูแลง่าย และทนสภาพแล้งได้ดีโดยส่วนใหญ่เป็นการปลูกแบบปล่อยตามธรรมชาติ ประกอบกับมีโรงงานลำไยอบแห้งในพื้นที่ซึ่งกล่าวไปแล้วในบทก่อนหน้า ดังนั้นกลยุทธ์การแปรรูปผลผลิตจึงถูกเลือกเป็นสัดส่วนที่ค่อนข้างสูงเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มอื่นๆ

ในภาพรวมพบว่ากลยุทธ์ที่เกษตรกรเลือกเป็นสัดส่วนสูงที่สุดคือกลยุทธ์การผลิตแบบผสมผสานโดยการเพิ่มกิจกรรมการผลิตอื่นๆ อาทิเช่น การเลี้ยงปลา ไก่ หมู และวัว เพราะนอกจากเลี้ยงเพื่อขายแล้ว เกษตรกรยังสามารถนำผลผลิตที่ได้มาบริโภคในครัวเรือน เพื่อลดค่าใช้จ่าย และเป็นการกระจายความเสี่ยง ความไม่แน่นอนที่อาจเกิดขึ้นเนื่องจากผลผลิตได้รับเสียหายหรือหากราคาของผลผลิตบางชนิดตกต่ำลงได้ รองลงมาคือการสร้างความหลากหลายในระบบพืชที่เพาะปลูก เพราะการ

ปลูกพืชหลายชนิดจะเป็นตัวช่วยกระจายความเสี่ยงให้อีกทางหนึ่งหากเกิดปัญหาหาคาดค่าหรือเกิดความเสียหายในพืชบางชนิด

ส่วนกลยุทธ์ที่กลุ่มเกษตรกรเลือกน้อยที่สุดคือการปลูกไม้เศรษฐกิจอื่นๆ โดยพืชเศรษฐกิจที่พบในพื้นที่ศึกษานี้ได้แก่ ไม้สัก ไม้ฉำฉา ยางพารา และกล้วยไม้ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพืชที่ต้องอาศัยระยะเวลาในการเพาะปลูกที่ยาวนาน เพื่อรอเก็บเกี่ยวผลผลิตจึงไม่เป็นที่นิยมเนื่องจากการลงทุนระยะยาว และเกษตรกรส่วนใหญ่ขาดรายได้ที่จะนำมาลงทุนหรือเพื่อหมุนเวียนใช้จ่ายในครัวเรือน นอกจากนี้เกษตรกรยังให้เหตุผลเสริมว่าเนื่องจากการเป็นผลิตที่ต้องใช้การลงทุนสูงและเกษตรกรมีความรู้ไม่เพียงพอ

ตารางที่ 7.1 กลยุทธ์ในการรับมือกับความเสี่ยงของเกษตรกรด้านการผลิต

กลยุทธ์ในการรับมือกับความเสี่ยง	กลุ่มเขตชลประทาน		กลุ่มเขตน้ฝน	
	ชอบเสี่ยง (n=15)	ไม่ชอบเสี่ยง (n=25)	ชอบเสี่ยง (n=20)	ไม่ชอบเสี่ยง (n=20)
การสร้างความหลากหลายในระบบพืชที่เพาะปลูก	40	60	40	30
การผลิตแบบผสมผสาน	60	64	75	35
การแปรรูปผลผลิต	20	28	35	60
การปลูกไม้ผล	13.3	8	15	10
การปลูกไม้เศรษฐกิจอื่นๆ	0	4	5	5

ที่มา: จากการสำรวจ

หมายเหตุ: เนื่องจากเกษตรกรหนึ่งรายอาจมีการปรับใช้กลยุทธ์มากกว่า 1 รูปแบบ จึงทำให้สัดส่วนรวมมีค่าเกิน 100

7.2 กลยุทธ์ด้านทรัพยากร

ตามตารางที่ 7.2 เมื่อพิจารณากลยุทธ์ด้านทรัพยากร พบว่าการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเป็นกลยุทธ์ที่เกษตรกรทั้ง 4 กลุ่มให้ความสำคัญ และเลือกใช้เป็นสัดส่วนที่สูง เนื่องจากเกษตรกรให้เหตุผลว่าในการจะตัดสินใจลงทุนทำอะไรมัน สิ่งสำคัญอันดับแรกคือเรื่องของความรู้ เพราะถ้าไม่มีความรู้ก็ทำไม่ได้ ทำไม่เป็น และอาจทำให้เกิดความเสียหายในการผลิตตามมา เพราะพืชแต่ละชนิดมีความแตกต่างกัน ทั้งในเรื่องของการปลูก การดูแลรักษา ตลาด และราคา ดังนั้นในการตัดสินใจเลือกปลูกพืช หรือการทำการเกษตรอื่นๆ เราจึงต้องมีความรู้ หรือเคยทำมาก่อน มีประสบการณ์จึงจะดี ส่วนกลยุทธ์ด้านการสำรองน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้งนั้น พบว่าเป็นกลยุทธ์ถูกเลือกมาใช้เป็นสัดส่วนที่ค่อนข้างสูงเช่นกันในทุกกลุ่ม แม้ในเขตพื้นที่ชลประทานเนื่องจากเกษตรกรใน

พื้นที่ส่วนใหญ่มีการทำการเกษตรแบบเข้มข้น แต่กลุ่มในเขตพื้นที่น้ำฝนนั้นมีสัดส่วนที่สูงกว่ากลุ่มในเขตพื้นที่ชลประทาน ทั้งในกลุ่มที่ชอบความเสี่ยง และไม่ชอบความเสี่ยง คิดเป็นร้อยละ 95 ของเกษตรกรในกลุ่มทั้งหมด เนื่องจากปัญหาการขาดแคลนทรัพยากรน้ำที่ค่อนข้างสูงกว่าเกษตรกรในเขตพื้นที่ชลประทานนั่นเอง

ตารางที่ 7.2 กลยุทธ์ในการรับมือกับความเสี่ยงของเกษตรกรด้านทรัพยากร

กลยุทธ์ในการรับมือกับความเสี่ยง	กลุ่มเขตชลประทาน		กลุ่มเขตน้ำฝน	
	ชอบเสี่ยง (n=15)	ไม่ชอบเสี่ยง (n=25)	ชอบเสี่ยง (n=20)	ไม่ชอบเสี่ยง (n=20)
การสำรองน้ำไว้ในตุ๋น	20	20	70	50
การศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม	66.7	76	95	95

ที่มา: จากการสำรวจ

หมายเหตุ: เนื่องจากเกษตรกรหนึ่งรายอาจมีการปรับใช้กลยุทธ์มากกว่า 1 รูปแบบ จึงทำให้สัดส่วนรวมมีค่าเกิน 100

7.3 กลยุทธ์ด้านการตลาด

ตามตารางที่ 7.3 เมื่อพิจารณากลยุทธ์ด้านการตลาด พบว่าเกษตรกรกลุ่มเขตชลประทานที่ชอบความเสี่ยง และไม่ชอบความเสี่ยงมีสัดส่วนของการใช้กลยุทธ์การตกลงทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้าที่สูงกว่ากลุ่มในเขตพื้นที่น้ำฝนที่ชอบความเสี่ยงและไม่ชอบความเสี่ยงมากคิดเป็นร้อยละ 40 ในกลุ่มเขตชลประทานที่ชอบความเสี่ยง และไม่ชอบความเสี่ยง และคิดเป็นร้อยละ 5 ในเขตพื้นที่น้ำฝนที่ชอบความเสี่ยง เนื่องจากการตกลงทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้านั้น ส่วนใหญ่ในพื้นที่เป็นการทำสัญญาซื้อขายข้าวโพดฝักอ่อนซึ่งเกษตรกรในเขตพื้นที่น้ำฝนปลูกเป็นสัดส่วนที่น้อยกว่าเขตพื้นที่ชลประทาน เนื่องจากความไม่เหมาะสมของทรัพยากรน้ำ โดยที่ข้าวโพดฝักอ่อนเป็นพืชที่เกษตรกรส่วนใหญ่ในพื้นที่ให้ความอยู่ในลำดับต้นเพราะมีความมั่นคงด้านตลาด และราคา ดังที่กล่าวไปแล้วในบทก่อนหน้า ส่วนกลยุทธ์การเปลี่ยนมาเป็นพ่อค้าคนกลาง หรือผู้ขายตรงนั้น พบว่าเกษตรกรกลุ่มเขตชลประทานที่ชอบความเสี่ยง มีสัดส่วนสูงที่สุดคิดเป็นร้อยละ 20 เนื่องจากความพร้อมด้านเงินทุน และกล้าที่จะลงทุนมากกว่ากลุ่มที่ไม่ชอบความเสี่ยง รองลงมาคือเกษตรกรในเขตพื้นที่น้ำฝนที่ชอบความเสี่ยง คิดเป็นร้อยละ 10 โดยส่วนใหญ่เป็นการค้าขนาดเล็กในชุมชน

ตารางที่ 7.3 กลยุทธ์ในการรับมือกับความเสี่ยงของเกษตรกรด้านการตลาด

กลยุทธ์ในการรับมือกับความเสี่ยง	กลุ่มเขตชลประทาน		กลุ่มเขตน้าฝน	
	ชอบเสี่ยง	ไม่ชอบเสี่ยง	ชอบเสี่ยง	ไม่ชอบเสี่ยง
	(n=15)	(n=25)	(n=20)	(n=20)
การตกลงทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้า	40	40	5	0
การเปลี่ยนมาเป็นพ่อค้าคนกลาง หรือผู้ขายตรง	20	4	10	5

ที่มา: จากการสำรวจ

หมายเหตุ: เนื่องจากเกษตรกรหนึ่งรายอาจมีการปรับใช้กลยุทธ์มากกว่า 1 รูปแบบ จึงทำให้สัดส่วนรวมมีค่าเกิน 100

7.4 กลยุทธ์ด้านสังคม

ตามตารางที่ 7.4 เมื่อพิจารณากลยุทธ์ด้านสังคม พบว่ากลยุทธ์การเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มทางการเกษตรเป็นกลยุทธ์ที่เกษตรกรทั้ง 4 กลุ่มให้ความสำคัญ และเลือกใช้เป็นส่วนที่ค่อนข้างสูง ทั้งในกลุ่มเขตชลประทานที่ชอบความเสี่ยงและไม่ชอบความเสี่ยง และกลุ่มเขตพื้นที่น้ำฝนที่ชอบความเสี่ยงและไม่ชอบความเสี่ยงคิดเป็นร้อยละ 46.7 36 60 และ 45 ตามลำดับ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันภายในกลุ่ม อาทิเช่นการกู้ยืมเงินเพื่อนำมาลงทุนทางการเกษตร นอกจากนี้การรวมกลุ่มยังทำให้ได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐมากขึ้นด้วย ส่วนกลยุทธ์การเข้าทำงานในหน่วยงาน หรือองค์กรต่างๆ ของชุมชนเป็นกลยุทธ์ด้านสังคมที่เกษตรกรเลือกใช้เป็นส่วนรองลงมา โดยเกษตรกรให้เหตุผลว่าเป็นงานประจำที่มีเงินเดือนแน่นอน ซึ่งเป็นการเสริมรายได้ และลดความเสี่ยงให้ครัวเรือน และทำให้มีโอกาสเข้าร่วมการประชุม การอบรมต่างๆ มากขึ้น ทำให้ความรู้มากขึ้น และสามารถช่วยพัฒนาชุมชนได้ นอกจากนี้สถานที่ทำงานยังอยู่ในชุมชนซึ่งสะดวกต่อการเดินทาง

ตารางที่ 7.4 กลยุทธ์ในการรับมือกับความเสี่ยงของเกษตรกรด้านสังคม

กลยุทธ์ในการรับมือกับความเสี่ยง	กลุ่มเขตชลประทาน		กลุ่มเขตน้าฝน	
	ชอบเสี่ยง	ไม่ชอบเสี่ยง	ชอบเสี่ยง	ไม่ชอบเสี่ยง
	(n=15)	(n=25)	(n=20)	(n=20)
การเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มทางการเกษตร	46.7	36	60	45
การเข้าทำงานในหน่วยงาน หรือองค์กรต่างๆ ของชุมชน	13.3	16	25	10

ที่มา: จากการสำรวจ

หมายเหตุ: เนื่องจากเกษตรกรหนึ่งรายอาจมีการปรับใช้กลยุทธ์มากกว่า 1 รูปแบบ จึงทำให้สัดส่วนรวมมีค่าเกิน 100

7.5 กลยุทธ์ด้านอาชีพ

ตามตารางที่ 7.5 เมื่อพิจารณากลยุทธ์ด้านอาชีพ พบว่าการออกไปทำงานนอภาคการเกษตรเป็นกลยุทธ์ที่เกษตรกรเลือกใช้เป็นส่วนที่สูงเช่นกันในทั้ง 4 กลุ่ม ซึ่งเกษตรกรให้เหตุผลว่าเป็นการป้องกันความเสี่ยงด้านรายได้ โดยการสำรองเงินไว้ใช้จ่ายในครัวเรือนหากเกิดปัญหาด้านการตลาด ความไม่แน่นอนของผลผลิต และราคาของผลผลิตที่จะได้รับ ส่วนใหญ่เป็นงานประจำที่มีเงินเดือนแน่นอน โดยกลุ่มเขตพื้นที่น้ำฝนที่ไม่ชอบความเสี่ยงมีสัดส่วนสูงที่สุดคิดเป็นร้อยละ 95 ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการที่เกษตรกรส่วนใหญ่ปลูกข้าวเพียงอย่างเดียวเนื่องจากปัญหาความแห้งแล้ง พอหมดฤดูทำนาจึงต้องออกมาหางานอื่นทำ รองลงมาคือกลุ่มในเขตพื้นที่น้ำฝนที่ชอบความเสี่ยง กลุ่มเขตชลประทานที่ไม่ชอบความเสี่ยง และกลุ่มเขตชลประทานที่ชอบความเสี่ยง มีสัดส่วนคิดเป็นร้อยละ 75 72 และ 66.7 ตามลำดับ ส่วนการออกไปรับจ้างในภาคการเกษตรนั้น พบว่ากลุ่มในเขตพื้นที่น้ำฝนที่ชอบความเสี่ยงเลือกใช้เป็นส่วนที่สูงที่สุดในทั้ง 4 กลุ่มคิดเป็นร้อยละ 60 รองลงมาคือกลุ่มเขตพื้นที่น้ำฝนที่ไม่ชอบความเสี่ยง และกลุ่มเขตชลประทานที่ชอบความเสี่ยงมีสัดส่วนคิดเป็นร้อยละ 30 และ 20 ตามลำดับ

ตารางที่ 7.5 กลยุทธ์ในการรับมือกับความเสี่ยงของเกษตรกรด้านอาชีพ

กลยุทธ์ในการรับมือกับความเสี่ยง	กลุ่มเขตชลประทาน		กลุ่มเขตน้ฝน	
	ชอบเสี่ยง (n=15)	ไม่ชอบเสี่ยง (n=25)	ชอบเสี่ยง (n=20)	ไม่ชอบเสี่ยง (n=20)
การออกไปทำงานนอภาคการเกษตร	66.7	72	75	95
การออกไปรับจ้างในภาคการเกษตร	20	0	60	30

ที่มา: จากการสำรวจ

หมายเหตุ: เนื่องจากเกษตรกรหนึ่งรายอาจมีการปรับใช้กลยุทธ์มากกว่า 1 รูปแบบจึงทำให้สัดส่วนรวมมีค่าเกิน 100

เมื่อพิจารณาตามนิเวศเกษตรกร คือเกษตรกรในเขตพื้นที่ชลประทาน และเกษตรกรในเขตพื้นที่น้ำฝน พบว่าเกษตรกรกลุ่มเขตชลประทานใช้กลยุทธ์ด้านการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเป็นส่วนที่สูงที่สุด รองลงมาคือการออกไปทำงานนอภาคการเกษตร การผลิตแบบผสมผสาน การสร้างความหลากหลายในระบบพืชที่เพาะปลูก การตกลงทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้า และการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มทางการเกษตร ตามลำดับ ส่วนกลุ่มในเขตน้ฝน พบว่าการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเป็นกลยุทธ์ที่มีสัดส่วนสูงที่สุดเช่นกัน รองลงมาคือการออกไปทำงานนอภาคการเกษตร การ

สำรองน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้ง การผลิตแบบผสมผสาน การเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มทางการเกษตร การแปรรูปผลผลิต และการออกไปรับจ้างในภาคการเกษตร ตามลำดับ

ในภาพรวมพบว่าเกษตรกรทั้ง 2 กลุ่มมีการปรับใช้บางกลยุทธ์เป็นสัดส่วนที่แตกต่างกัน โดยกลยุทธ์การสร้างความปลอดภัยหลายในระบบพืชที่เพาะปลูก และการตกลงทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้า เป็นกลยุทธ์ที่เกษตรกรในกลุ่มเขตชลประทานมีสัดส่วนค่อนข้างสูงกว่ากลุ่มในเขตน้ำฝน เนื่องจากปัจจัยด้านการผลิต โดยเฉพาะทรัพยากรน้ำ เพราะในเขตน้ำฝนมีปัญหาการขาดแคลนน้ำที่รุนแรงกว่า โดยเฉพาะในฤดูแล้ง จึงทำให้พืชที่เกษตรกรสามารถปลูกได้นั้น มักมีข้อจำกัดเรื่องการใช้น้ำเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งส่วนใหญ่ต้องเป็นพืชที่ทนแล้งได้ดี ความหลากหลายของพืชจึงน้อยกว่า ส่วนการตกลงทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้าส่วนใหญ่เป็นการทำสัญญาในการปลูกข้าวโพดฝักอ่อน ซึ่งเป็นพืชที่ต้องใช้น้ำค่อนข้างมาก สัดส่วนของกลุ่มในเขตน้ำฝนจึงน้อยกว่าในเขตชลประทาน ส่วนการสำรองน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้ง การแปรรูปผลผลิต และการออกไปรับจ้างในภาคการเกษตรนั้น เป็นกลยุทธ์ที่กลุ่มในเขตน้ำฝนมีสัดส่วนค่อนข้างสูงกว่าในกลุ่มเขตชลประทาน ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากเรื่องของทรัพยากรน้ำ ดังที่กล่าวไปข้างต้น เกษตรกรจึงเลือกที่จะปลูกลำไย ซึ่งเป็นไม้ยืนต้น และมีการใช้น้ำเพาะปลูกในปริมาณที่น้อยกว่า แต่เมื่อมีผลผลิตออกสู่ตลาดจำนวนมากเกษตรกรจึงต้องทำการแปรรูปโดยการอบแห้งเพื่อเป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้า ส่วนการออกไปรับจ้างในภาคการเกษตรเนื่องจากเกษตรกรในเขตน้ำฝน หลังจากเสร็จจากการทำนา เกษตรกรบางส่วนไม่ได้ทำการเพาะปลูกอย่างอื่น เนื่องจากขาดแคลนน้ำ แรงงานเกษตรกรในครัวเรือนจึงจำเป็นต้องออกไปรับจ้างในภาคการเกษตร เพื่อเพิ่มรายได้ให้ครัวเรือน โดยส่วนใหญ่เป็นการรับจ้างในพื้นที่เท่านั้น

เมื่อพิจารณาตามทัศนคติที่มีต่อความเสี่ยง ในภาพรวมพบว่ากลุ่มที่ชอบความเสี่ยงมีสัดส่วนของกลยุทธ์ด้านการผลิตแบบผสมผสาน การสำรองน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้ง การเปลี่ยนมาเป็นพ่อค้าคนกลางหรือผู้ขายตรง การออกไปทำงานนอกภาคการเกษตร และการออกไปรับจ้างในภาคการเกษตร เป็นสัดส่วนที่สูงกว่ากลุ่มที่ไม่ชอบความเสี่ยงอย่างชัดเจน ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการที่เกษตรกรในกลุ่มที่ชอบความเสี่ยงกล้าคิด กล้าตัดสินใจ และกล้าลงทุนมากกว่าในกลุ่มที่ไม่ชอบความเสี่ยง แต่ในส่วน of กลยุทธ์ด้านการแปรรูปผลผลิตนั้น พบว่าเป็นกลยุทธ์ที่กลุ่มที่ไม่ชอบความเสี่ยงมีสัดส่วนสูงกว่ากลุ่มที่ชอบความเสี่ยง ทั้งนี้ส่วนหนึ่งอาจเป็นผลมาจากการที่เกษตรกรในกลุ่มมีสัดส่วนของการปลูกลำไย และไม่ผลเป็นสัดส่วนที่สูงกว่าในกลุ่มที่ชอบความเสี่ยง

เมื่อพิจารณาตามนิเวศเกษตร และทัศนคติที่มีความเสี่ยงในภาพรวม พบว่ากลุ่มของเกษตรกรเขตพื้นที่ชลประทานที่ชอบความเสี่ยง ให้ความสำคัญกับการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม และการออกไปทำงานนอกภาคการเกษตรเป็นสัดส่วนสูงสุด รองลงมาคือการผลิตแบบผสมผสาน และการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มทางการเกษตร เป็นที่น่าสังเกตว่ากลุ่มนี้ไม่มีการใช้กลยุทธ์ด้านการ

ปลูกไม้เศรษฐกิจอื่นๆ เลยทั้งนี้อาจเป็นผลเนื่องมาจากการที่เกษตรกรมีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรด้านผลิต เกษตรกรจึงเลือกปลูกพืชที่เห็นว่าสามารถสร้างความมั่นคงให้กับรายได้ของครัวเรือนได้มากกว่าก่อน และกลุ่มของเกษตรกรเขตชลประทานที่ไม่ชอบความเสี่ยง พบว่าเกษตรกรให้ความสำคัญกับการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเป็นสัดส่วนสูงที่สุดเช่นกัน รองลงมาคือการออกไปทำงานนอกภาคการเกษตร การผลิตแบบผสมผสาน การสร้างความหลากหลายในระบบพืชที่เพาะปลูก และการตกลงทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้า เป็นที่น่าสังเกตว่าในกลุ่มนี้ไม่มีสัดส่วนของการออกไปรับจ้างในภาคการเกษตรเลย ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการที่เกษตรกรส่วนใหญ่ที่อยู่ในวัยทำงานเลือกการออกไปทำงานนอกภาคการเกษตร ส่วนเกษตรกรที่เหลือในกลุ่มเป็นเกษตรกรที่มีอายุมากแล้วจึงเลือกที่จะทำการเกษตรในครัวเรือนเพียงอย่างเดียว

โดยกลุ่มของเกษตรกรเขตน้ำฝนที่ชอบความเสี่ยงนอกจากกลยุทธ์ด้านการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมที่มีสัดส่วนสูงที่สุดแล้ว พบว่ากลยุทธ์ที่เกษตรกรให้ความสำคัญในลำดับรองลงมามีสัดส่วนที่เท่ากันคือ การผลิตแบบผสมผสาน และการออกไปทำงานนอกภาคการเกษตร รองลงมาคือการสำรองน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้ง การเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มทางการเกษตร และการออกไปรับจ้างในภาคการเกษตร และกลุ่มของเกษตรกรเขตน้ำฝนที่ไม่ชอบความเสี่ยง พบว่าการออกไปทำงานนอกภาคการเกษตรเป็นกลยุทธ์ที่มีสัดส่วนสูงเท่ากับการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม โดยเป็นที่กลยุทธ์ที่ค่อนข้างมีสัดส่วนที่สูงกว่ากลยุทธ์อื่นๆ อย่างเห็นได้ชัดภายในกลุ่ม รองลงมาคือกลยุทธ์ด้านการแปรรูปผลผลิต การสำรองน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้ง และการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มทางการเกษตร ในภาพรวมแม้ว่าเกษตรกรกลุ่มเขตน้ำฝนที่ไม่ชอบความเสี่ยงจะมีสัดส่วนของกลยุทธ์ด้านต่างๆ น้อยกว่ากลุ่มอื่นแต่เมื่อพิจารณากลยุทธ์ด้านการสำรองน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้ง และการแปรรูปผลผลิต พบว่ามีสัดส่วนที่สูงกว่ากลุ่มอื่นๆ

สรุปเมื่อพิจารณาในภาพรวม พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับกลยุทธ์ด้านการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเป็นสัดส่วนสูงที่สุด โดยการฝึกอบรม การรับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ และหน่วยงานต่าง ๆ ตลอดจนการศึกษาดูงาน และการติดตามข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ ซึ่งเกษตรกรในส่วนนี้มีทั้งกลุ่มที่ต้องการหาความรู้เพิ่มเติมจริงๆ และมีบางส่วนที่มีความสัมพันธ์กับการเข้าร่วมเป็นสมาชิกในองค์กรต่างๆ ของชุมชน จึงทำให้กลยุทธ์นี้มีสัดส่วนที่สูง รองลงมาคือการหารายได้เสริมทั้งจากใน และนอกภาคการเกษตรเป็นสัดส่วนที่ค่อนข้างสูงเนื่องจากความต้องการเพิ่มความมั่นคงให้กับรายได้ในครัวเรือน ป้องกันความเสี่ยงด้านรายได้โดยการสำรองเงินไว้ใช้จ่ายในครัวเรือนหากเกิดปัญหาด้านการตลาด ความไม่แน่นอนของผลผลิต และราคาของผลผลิตที่จะได้รับ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นงานประจำที่มีเงินเดือนแน่นอนและอีกส่วนหนึ่งอาจเป็นผลมาจากการที่ถูก หลาน

ของเกษตรกรในพื้นที่ส่วนใหญ่ มีความสนใจ และเลือกที่จะออกไปทำงานนอกภาคการเกษตรกรรมมากกว่า โดยกลยุทธ์ด้านการผลิตแบบผสมผสาน การเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มทางการเกษตร และการสร้างความหลากหลายในระบบพืชที่เพาะปลูก การแปรรูปผลผลิต และการสำรองน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้ง โดยเฉพาะในพื้นที่เขตน้ำฝน เป็นกลยุทธ์ที่เกษตรกรส่วนใหญ่เลือกเป็นสัดส่วนที่ค่อนข้างสูงในลำดับรองลงมา

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved